

ბუღვლილს ალრისხვპ საერთაშორისო სტანდარტებით

თანამედროვე პირობებში, როდესაც ადგილი აქვს საწარმოთა შორის მუცვრ კონკურენციას, ბაზარზე ადგილის შენარჩუნებისა და დამკვიდრების უზრუნველსაყოფად, განსაკუთრებული მნიშვნელობა შეიძინა საწარმოთა გაერთიანებისა და ერთ სამეურნეო სუბიექტად მათ ჩამოყალიბებასთან დაკავშირებულმა კონცეფციამ. ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების თანახმად, საწარმოთა გაერთიანების ქვეშ იგულისხმება სხვადასხვა დამოუკიდებელი სამეწარმეო სუბიექტების ერთ ეკონომიკურ სუბიექტად ჩამოყალიბება. ასეთი გაერთიანება შეიძლება განხორციელდეს საწარმოთა შერწყმით, რაც ერთი საწარმოს მიერ მეორე საწარმოს აქტივების მთლიანად ან ნაწილობრივ შესყიდვის გზით ხორციელდება, ან კიდევ ასეთი გაერთიანების საფუძველი შეიძლება იყოს ერთი საწარმოს მიერ მეორე საწარმოს წმინდა აქტივებსა და საქმიანობაზე კონტროლის უფლების მოპოვება.

დავით ჯალალონია,
სოხუმის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის სრული
პროფესორი

კონტროლის უფლების მოპოვების ქვეშ იგულისხმება გაერთიანებაში მონაწილე ერთ-ერთი საწარმოს მიერ მეორე საწარმოს ხმების უფლების ნახევარზე მეტის მოპოვება. თუმცა, ცალკეულ შემთხვევაში, წინასწარი შეთანხმების საფუძველზე ნახევარზე მეტი ხმის ქონა არ გულისხმობს კონტროლის უფლებას. ერთი საწარმოს მიერ მეორე საწარმოს შთანთქმა შეიძლება ჩაითვლოს შესყიდვად, თუ კი მყიდველი საწარმო შესყიდვის ოპერაციის განხორციელებით მოიპოვებს:

- ა) შესყიდული საწარმოს თანამონაწილე სხვა ინვესტორებთან მიღწეული შეთანხმების საფუძველზე ხმების უფლების ნახევარზე მეტს;
- ბ) წესდების ან წინასწარ მიღწეული შეთანხმების საფუძველზე შესყიდული საწარმოს ფინანსურ და საწარმოო პოლიტიკაზე კონტროლის უფლებას;
- გ) შესყიდული საწარმოს დირექტორთა საბჭოს ან სხვა ანალოგიური მმართველი ორგანოს წევრთა უმრავლესობის დანიშვნის ან განთავისუფლების უფლებას;
- დ) შესყიდული საწარმოს დირექტორთა საბჭოს ან სხვა ანალოგიური მმართველი ორგანოს საბჭოს სხდომებზე ხმების უმრავლესობის უფლებას.

შესყიდვის გზით საწარმოთა შერწყმის შედეგად ერთ სამეურნეო სუბიექტად ჩამოყალიბებულ ბიზნეს-ორგანიზაციაში, როგორც წესი, გამოიყოფა ძირითადი და შვილობილი საწარმო. ძირითადად იწოდება ისეთი საწარმო, რომელიც აკონტროლებს ერთ ან ერთზე მეტ

შვილობილ საწარმოს. გაერთიანების შედეგად წარმოშობილი ეკონომიკური სუბიექტის აქტივებში და პასივებში ძირითადი საწარმოს რეალური ღირებულება მნიშვნელოვნად აღემატება ასეთ გაერთიანებაში მონაწილე სხვა შვილობილი საწარმოების რეალურ ღირებულებას. ეკონომიკურ სუბიექტში შვილობილი საწარმოს წილი იწოდება უმცირესობის წილად. საერთაშორისო სტანდარტებით უმცირესობის წილი წარმოადგენს გაერთიანების შედეგად მიღებული საწარმოს საქმიანობის წმინდა შედეგებსა და წმინდა აქტივებში შვილობილი საწარმოს იმ წილს, რომელსაც პირდაპირი თუ არაპირდაპირი მნიშვნელობით არ ფლობს და შესაბამისად, არ აკონტროლებს მყიდველი, ანუ ძირითადი საწარმო.

ბუღალტრული აღრიცხვის მიზნებისთვის, მნიშვნელოვანია შესყიდვის გზით წარმოშობილი ბიზნეს-ორგანიზაციის აქტივებისა და პასივების აღიარებასთან და შეფასებასთან დაკავშირებული საკითხების დაზუსტება. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში შესაძენი საწარმოს აქტივებისა და პასივების შეფასების საფუძველია მოთხოვნა-მიწოდების შედეგად ბაზარზე ჩამოყალიბებული მისი ფასი. პრაქტიკა ცხადყოფს, რომ ბაზარზე, დღეს არსებული რეალობების გათვალისწინებით გასაყიდი საწარმოს აქტივებისა და პასივების საბალანსო და საბაზრო ღირებულებები მკვეთრად განსხვავებული სიდიდეებია. ასე მაგალითად, ბუღალტრული სტანდარტების საერთაშორისო კომისიის მონაცემებით გასაყიდი ბიზნესის აქტივებისა

და პასივების საბალანსო და საბაზრო ღირებულება, 1998 წელს თუ კი, თითქმის ემთხვეოდა ერთმანეთს და შეადგენდა დაახლოებით 98 პროცენტს, უკანასკნელი წლების განმავლობაში საწარმოს აქტივებისა და პასივების საბალანსო ღირებულებამ შეადგინა მათი საბაზრო ღირებულების მხოლოდ 14 პროცენტი. როგორც ირკვევა, ასეთი განსხვავებული თანაფარდობის მიზეზი გახდა ცალკეული საწარმოების მაღალი რეპუტაცია და მკვეთრად გამოკვეთილი პოზიციები ბიზნესის იმ სფეროში, სადაც მათ მიაღწიეს მნიშვნელოვან წარმატებებს სხვა ანალოგიური ბიზნესის მიმდევარ საწარმოებთან შედარებით. საწარმოს მაღალი რეპუტაცია, ანუ გუდვილი (**goodwill - კეთილი ნება**) განეკუთვნება არამატერიალურ აქტივებს და განისაზღვრება, როგორც სხვაობა საწარმოს საბაზრო ღირებულებასა და ამ საწარმოს წმინდა აქტივების რეალურ ღირებულებას შორის. თავის მხრივ, აქტივების წმინდა ღირებულება წარმოადგენს სხვაობას საწარმოს განკარგულებაში არსებული აქტივებისა და ვალდებულებების საბალანსო ღირებულებებს შორის. აქედან გამომდინარე, გუდვილის ღირებულება ტოლია ინვესტორის მიერ საწარმოს წმინდა აქტივების რეალური ღირებულების ზემოთ გადახდილი ნამეტი ღირებულებისა. თავისი შინაარსიდან გამომდინარე, გუდვილი შეიძლება წარმოვიდგინოთ, როგორც არაიდენტიფიცირებადი არამატერიალური აქტივების კრებისითი სახელი, რომლის ცალკე სააღრიცხვო ერთეულად გამოყოფა, შესაბამისად, აღიარება და შეფასება, მათი არსიდან გამომდინარე, შეუძლებელია. ასეთ აქტივებს მიეკუთვნება, საწარმოს:

- მენეჯმენტის მაღალი დონე;
- ეფექტური მარკეტინგული სტრატეგია;
- კლიენტების ნდობის მაღალი ხარისხი;
- საკადრო რეიტინგი;
- კორპორატიული კულტურის მაღალი დონე;
- ხელსაყრელი ადგილმდებარეობა და ა.შ.

როგორც აქედან ჩანს, გუდვილი საწარმოს მაღალი რეპუტაციის შემქმნელი სხვადასხვა არაბრუნვადი არამატერიალური აქტივების ერთობლივი მოქმედების შედეგია და ახასიათებს მომავალი ეკონომიკური სარგებლის მიღებას. ბუღალტრული აღრიცხვის მიზნებისთვის, შეუძლებელია საწარმოს რეპუტაციის შემქმნელი არაიდენტიფიცირებადი აქტივების ცალკე აღიარება, და შესაბამისად, შეფასება. შეუძლებელია ამ აქტივების კრებისითი მნიშვნელობის ამსახველი არაბრუნვადი არამატერიალური აქტივის - გუდვილის, ცალკე გამოყოფა და გაყიდვა. მაშასადამე, **გუდვილი საწარმოშია, და შესაბამისად, საწარმოსთან ერთად არსებობს.** აქედან გამომდინარე, მისი ღირებულება შეიძლება განისაზღვროს მხოლოდ ასეთი საწარმოს ყიდვა-გაყიდვის დროს. რათქმაუნდა,

გასაყიდი საწარმოს, როგორც ერთიანი კომპლექსის ქონების შეფასებით მიღებული მისი საბაზრო ღირებულება ცალკე მისი აქტივებისა და პასივების საბალანსო ღირებულებისაგან განსხვავებული იქნება. სწორედ, ეს სხვაობა წარმოადგენს საწარმოს გუდვილს, რომელსაც ამ საწარმოსათვის, ანალოგიური ბიზნესსაქმიანობით დაკავებული საწარმოსგან განსხვავებით, შეუძლია მომავალში მოიტანოს საშუალოზე მეტი მოგება.

ფასს-22 საწარმოთა შერწყმის მიხედვით, გუდვილი წარმოადგენს სხვაობას საწარმოს საბაზრო ღირებულებასა და ამ საწარმოს აქტივების წმინდა ღირებულებას შორის. შესყიდვის შედეგად წარმოშობილი გუდვილი კი არის გადასახდელი, რომელიც უნდა გადაიხადოს მყიდველმა საწარმომ სამომავლო ეკონომიკური სარგებლის მიღების იმედით. ამასთან, შესყიდვის შედეგად მიღებული გუდვილის სიდიდე შეიძლება იყოს როგორც დადებითი, ისე ცალკეულ შემთხვევაში, უარყოფითი სიდიდით. **გუდვილი დადებითია იმ შემთხვევაში, როდესაც შესყიდული საწარმოს საინვესტიციო ღირებულება აღემატება ამ საწარმოს წმინდა აქტივების საბალანსო ღირებულებას.** ასეთ შემთხვევაში, საწარმოს აქტივებისა და პასივების საბალანსო ღირებულებას ზევით გადახდილი თანხა განიხილება, როგორც ფასნამატი, რომელიც ცალსახად უკავშირდება საწარმოს მაღალ რეპუტაციას, ანუ გუდვილს და რომელსაც მყიდველი იხდის სწორედ მომავალი ეკონომიკური სარგებლის მიღების იმედით. **გუდვილი უარყოფითია იმ შემთხვევაში, როდესაც შესყიდული საწარმოს საინვესტიციო ღირებულება დაბალია შესყიდული საწარმოს აქტივებისა და პასივების საბალანსო ღირებულებაზე.** ბუღალტრული აღრიცხვისთვის, სხვაობის ეს თანხა ოპერაციის დასრულებისთანავე უნდა აღიარდეს ხარჯად მოგება-ზარალის ანგარიშგებაში.

საბაზრო ეკონომიკის განვითარებასთან და სრულყოფასთან ერთად, აუცილებელი ხდება ბუღალტრული აღრიცხვის კონცეპტუალური საფუძვლების შემდგომი სრულყოფაც. ამის დასტურია ფინანსური აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების კომიტეტის მიერ გუდვილის ღირებულების განსაზღვრის მეთოდოლოგიასა და მეთოდიკაში 2004 წლის მარტს შეტანილი ცვლილებები. აღნიშნულ ცვლილებამდე, თუ გუდვილი, მიჩნეული იყო, როგორც სხვაობა ინვესტირებული კაპიტალის საბაზრო ღირებულებასა და წმინდა აქტივების საბალანსო ღირებულებას შორის, ამიერიდან, გუდვილის ღირებულების გაანგარიშებისას: **საწარმოს შესყიდვის შედეგად მიღებული წილის წახალისების რეალურ ღირებულებას, შესყიდვის შედეგად ჯერ კიდევ არაკონტროლირებადი წილის რეა-**

ღურ ღირებულებას (ანუ, უმცირესობის წილი) და კონტროლის უფლების მოპოვებამდე საწარმოს კაპიტალში უკვე შექმნილი წილის რეალურ ღირებულებას (საწარმოს ეტაპობრივი შექმნა) აკლდება შესყიდვის მომენტისათვის საწარმოს წმინდა აქტივების საბალანსო ღირებულება. აღნიშნული წესის არსში გარკვევის მიზნით, აუცილებელია დაზუსტდეს უმცირესობის წილის განსაზღვრის მეთოდის ძველი და ახალი (ცვლილებამდე და ცვლილების შემდეგ) ვერსიების მნიშვნელობები. ძველი ვერსიის თანახმად, უმცირესობის წილი განისაზღვრებოდა შესაძენი საწარმოს წმინდა აქტივების საბალანსო ღირებულების მიხედვით. ეს ხდებოდა იმიტომ, რომ საწარმოთა შერწყმის შედეგად გუდვილის ღირებულება ნაწილდებოდა შემქმნ (ძირითად) და შვილობილ საწარმოებს შორის წილების პროპორციულად. ახალი ვერსიით, უმცირესობის წილი განისაზღვრება შესაძენი საწარმოს კაპიტალის საბაზრო ღირებულებით. ეს მოტივირებულია იმით, რომ საწარმოთა შერწყმის შედეგად გუდვილის ღირებულება, უმცირესობის წილში არსებული გუდვილის ღირებულებასთან ერთად მთლიანად აისახება მყიდველი (ძირითადი) საწარმოს კონსოლიდირებულ ფინანსურ ანგარიშგებაში.

გუდვილის ღირებულების განსაზღვრისას, გასათვალისწინებელია საწარმოს შესყიდვასთან პირდაპირ დაკავშირებული დანახარჯებიც. მათ მიეკუთვნება საწარმოს რეგისტრაციის და წილობრივი ფასიანი ქაღალდების გამოშვების ხარჯები. ასევე, შემფასებელთა, ბუღალტერთა, იურისტთა და სხვა კონსულტანტთა შრომის ანაზრაურება. გუდვილის ღირებულების განსაზღვრის სტანდარტებში ცვლილების შეტანამდე, კონსულტაციასთან დაკავშირებული ხარჯები გათვალისწინებული იყო გუდვილის ღირებულების განსაზღვრის მეთოდიკაში, ცვლილებების შეტანის შემდეგ, ასეთი ხარჯები აღიარებული უნდა იქნას პერიოდის ხარჯად. შესყიდვის ოპერაციის დასრულებისთანავე მყიდველმა (ძირითადი) საწარმომ კონსოლიდირებულ ფინანსურ ანგარიშგებაში უნდა ასახოს შესყიდვის შედეგად მიღებული გუდვილის მთლიანი ღირებულება (კონტროლირებად კაპიტალში გუდვილის წილი და უმცირესობის წილ კაპიტალში გუდვილის წილი) და არა მხოლოდ გუდვილის ღირებულების ის ნაწილი, რომელიც მის მიერ შექმნილ და კონტროლირებად კაპიტალშია, ანუ, როდესაც მყიდველი საწარმო მოახდენს მეორე საწარმოს აქტივების მთლიანად შესყიდვას, საწარმოთა შერწყმის პროცესი საბოლოოდ დასრულდება და ძირითადი საწარმო მოიპოვებს 100 % კონტროლის უფლებას მეორე საწარმოზე, საჭირო აღარაა თავდაპირველი შესყიდვის შემდეგ ეტაპებზე შექმნილ კაპიტალში არსებული გუდვილის ღირებულების ხელახალი შეფასება.

გუდვილის ღირებულების გაანგარიშების საფუძვლების სრულყოფასთან ერთად, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ბუღალტრულ აღრიცხვაში საწარმოთა შერწყმის შედეგად წარმოშობილი გუდვილის ღირებულების სწორად ასახვა. მოდით, ეს საკითხი განვიხილოთ კონკრეტულ მაგალითზე დაყრდნობით. ვთქვათ, ა საწარმომ შეიძინა ბ საწარმოს კაპიტალის 70% 2,100 მილიონ ლარად. ბ საწარმოს საბაზრო ღირებულებაა - 2,900 მილიონი ლარი. ამასთან, ბ საწარმოს აქტივებისა და ვალდებულებების საბალანსო ღირებულებაა, შესაბამისად: 2,200 მილიონი ლარი და 450 ათასი ლარი. საკონსულტაციო ხარჯია - 23 ათასი ლარი. ამ მონაცემების საფუძველზე:

- ა) უმცირესობის წილი ახალი ვერსიით = 870000 ლარს (2900000 X 30%);
- ბ) უმცირესობის წილი ძველი ვერსიით = 525000 ლარს (1750000 X 30%);
- გ) ძირითადი საწარმოს წილი = 2030000 ლარს (2900000 X 70%);
- დ) პრემიის თანხა კონტროლის უფლების მოპოვებაზე = 70000 ლარს (2100000-2030000);
- ე) წმინდა აქტივების ღირებულება = 1750000 ლარს (2200000-450000).

გუდვილის ღირებულება ახალი ვერსიით იქნება:

1. შექმნილი წილისთვის (70%) გადახდილი თანხა = 2100000 ლარი;
2. უმცირესობის წილი შექმნის საბაზრო ღირებულებაში = 870000 ლარი;
3. წმინდა აქტივების ღირებულება = 1750000 ლარი;
4. გუდვილის ღირებულება = 1220000 ლარი (2100000+870000-1750000).

გუდვილის ღირებულება ბუღალტრულად შემდეგნაირად გატარდება:

დებეტი იდენტიფიცირებადი აქტივები 2200000 ლარი;
 დებეტი გუდვილი 1220000 ლარი;
 დებეტი საკონსულტაციო ხარჯი 23000 ლარი;
 კრედიტი ვალდებულებები 450000 ლარი;
 კრედიტი ინვესტიცია 2100000 ლარი;
 კრედიტი უმცირესობის წილი 870000 ლარი;
 კრედიტი ფულადი საშუალებები 23000 ლარი.
 ძველი ვერსიით გუდვილის ღირებულების განსაზღვრისას:

1. შექმნილი წილისთვის (70%) გადახდილი თანხა = 2100000 ლარი;
2. უმცირესობის წილი შექმნილი საწარმოს წმინდა აქტივებში = 525000 ლარი;
3. საკონსულტაციო ხარჯი = 23000 ლარი;
4. შექმნილი საწარმოს წმინდა აქტივები უმცირესობის წილის გარეშე = 1225000 ლარი.
5. გუდვილის ღირებულება = 898000 ლარი (2100000+23000-1225000).

გუდვილის აღრიცხვაზე შედგება შემდეგი ბუღალტრული გატარებები:
 დებეტი იდენტიფიცირებადი აქტივები 2200000 ლარი;
 დებეტი გუდვილი 898000 ლარი;
 კრედიტი ვალდებულებები 450000 ლარი;
 კრედიტი ინვესტიცია 2100000 ლარი;
 კრედიტი უმცირესობის წილი 525000 ლარი;
 კრედიტი ფულადი

საშუალებები 23000 ლარი;
 მაშასადამე, საწარმოთა შერწყმის შედეგად იდენტიფიცირებული გუდვილი წარმოადგენს ხანგრძლივი გამოყენების არამატერიალური აქტივის ისეთ სახეს, რომელსაც მომავალში საწარმოსათვის მოაქვს ეკონომიკური სარგებელი. აქედან გამომდინარე, ბუღალტრული აღრიცხვისთვის, აუცილებელია გუდვილის შემდგომი შეფასება და ამორტიზაციასთან და/ან გაუფასურებასთან დაკავშირებული საკითხების დაზუსტება. საერთაშორისო სტანდარტების თანახმად, გუდვილის ნარჩენი ღირებულების შეფასება ხორციელდება ფაქტიური ღირებულებით, რომელიც წარმოადგენს სხვაობას გუდვილის თავდაპირველ შეფასებასა და გუდვილის გაუფასურების შედეგად დაგროვილი ზარალის თანხას შორის.

აქვე უნდა შევეხოთ გუდვილის ამორტიზაციასთან დაკავშირებულ საკითხებსაც.

ფასს-ი 36 აქტივების გაუფასურება განმარტავს, რომ გუდვილი არ ამორტიზირდება, არამედ ყოველწლიურად გადის ტესტირებას გაუფასურებაზე, მიუხედავად გაუფასურების ნიშნების არსებობისა. გაუფასურების შედეგად მიღებული ზარალი უნდა აისახოს საწარმოს ფინანსურ შედეგზე. მიგვაჩნია, რომ თანამედროვე ეტაპზე გუდვილის ამორტიზაციასთან დაკავშირებით საკითხისადმი სტანდარტისეული მიდგომა მნიშვნელოვანია და წარმოად-

გენს წინ გადადგმულ ნაბიჯს ამ პრობლემის მოგვარების მეთოდოლოგიური სრულყოფის მიმართულებით, რამდენადაც გუდვილის არსიდან გამომდინარე მისი მომსახურების ვადის განსაზღვრა ყოველთვის სუბიექტური მიდგომით ხასიათდებოდა და ბაზარზე არსებული მწვავე კონკურენციის პირობებში ძნელი იყო მისი მომსახურების ვადის ხანგრძლივობის ობიექტურად განსაზღვრა. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ გუდვილის შეფასების სპეციფიკიდან გამომდინარე, ძნელია შეირჩეს მეთოდი, რომლითაც შესაძლებელია გუდვილის ამორტიზაცია. გუდვილის ამორტიზაციის წრფივი-პროპორციული მეთოდის გამოყენების არსებული პრაქტიკა კი, გუდვილის სიდიდის ხშირი ცვლილებების გათვალისწინებით, ვერ უზრუნველყოფს საწარმოში მიმდინარე პროცესების რეალური ეკონომიკური შინაარსის ასახვას და შესაბამისობის პრინციპის პრაქტიკულ რეალიზაციას ამ კუთხით. ამის მკაფიო მაგალითია, თუნდაც აშშ-ი დადგენილი გუდვილის ამორტიზაციის ვადა, რომელიც მერყეობდა 5-დან 40-წლამდე, მაშინ, როდესაც ეს პერიოდი საქართველოში შეადგენდა 15 წლამდე, რუსეთში - 20 და მეტი წელი. აქვე უნდა მიექცეს ყურადღება ერთ მეტად მნიშვნელოვან გარემოებას. გუდვილით მომავალში მისაღები ეკონომიკური სარგებელი წარმოადგენს გუდვილის შემქმნელი არაიდენტიფიცირებადი აქტივების ერთობლივი მოქმედების შედეგს. ასეთი აქტივების მომსახურების ვადის განსაზღვრა, მათი არსიდან გამომდინარე, მეტად რთული პროცესია, შეიძლება ითქვას, შეუძლებელიც. სწორედ, ამიტომ მიგვაჩნია, რომ ყოველ პერიოდში გუდვილის ტესტირება გაუფასურებაზე, როგორც ეს სტანდარტითაა განსაზღვრული მნიშვნელოვანია და შეესაბამება გუდვილის, როგორც არაიდენტიფიცირებადი არამატერიალური აქტივის ბუნებას.

ANNOTATION

ACKNOWLEDGEMENT AND EVALUATION OF GOODWILL ACCORDING TO INTERNATIONAL STANDARDS

David Jalagonia
Professor of Sokhumi State University

In the article there are discussed the items concerning acknowledgement and evaluation of the goodwill according to international standards. Taking into consideration the international experience it is obvious that defining of the price of the enterprise's goodwill after executed transactions becomes highly necessary. While discussing the item evaluation methods of positive and negative goodwill are considered as highly important. There is mentioned in the article

that in case of both the positive and negative goodwill evaluation of their price is related with the depreciated cost of the purchase, it means that the price is related with the prime cost that is remained after acknowledgement of assets and liabilities that are the subjects of accounting. As for evaluation of the goodwill it is also stipulated by the principles of evaluation of assets and liabilities and related to the methodology of distribution of purchase prices.